

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ

В статтє рассматриваются подходы в подготовке студентов к педагогическому взаимодействию с учащимися и эффективность использования интерактивных методов и приемов в процессе формирования профессионально значимых черт будущих учителей.

In article the approaches to students' preparing to the pedagogical co-operation with pupils have been considered. The effectiveness of using interactive methods and ways of professionally significant features of future teachers forming process.

Сьогодні трансформація вищої освіти зумовлює зміни у змісті та структурі підготовки педагогічних кадрів. Нові навчальні плани, згідно вимог Болонського процесу, повинні містити кредити на спецкурси, які мають на меті надання не тільки відповідних психолого-педагогічних знань студентам, а й необхідних професійних умінь та навичок.

Метою цієї статті є розгляд та аналіз можливостей інтерактивних методів навчання для змістового наповнення спецкурсів з підготовки студентів педагогічних вузів.

Слід відзначити, що поняття “інтерактивні методи”, “інтерактивні технології” тощо у науковій літературі тільки-но розробляються. Разом з тим, “інтерактивний” походить від англійського “inter” – взаємний та “act” – діяти. Отже, “інтерактивний” означає здатність взаємодіяти або перебуває в режимі бесіди, діалогу із чим-небудь (наприклад, комп’ютером) або ким-небудь (людиною). Таким чином, інтерактивні методи навчання – це, насамперед, навчання у ході діалогу, під час якого здійснюється взаємодія того, хто навчає, з тими, кого навчають, та, водночас, діалог між тими, кого навчають – один з одним та з навчальною групою. Інтерактивна взаємодія

виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою.

Звідси зрозуміло, що інтерактивні методи, перш за все, реалізуються у корпоративній формі навчання, яка передбачає роботу у малих групах або парах, поєднаних спільною навчальною метою. Учасники інтерактивної взаємодії не тільки спілкуються, а й за допомогою міміки, жестів, дій, вправ вступають у стосунки один з одним та з групою, вирішуючи спільні завдання.

Упровадженням інтерактивних методів та, навіть, інтерактивних технологій у навчальний процес вищої та середньої школи активно займаються Д.Джонсон, Л.Кондрашова, Л.Пироженко, О.Пометун, Г.Фрейман, О.Якубовська та ін.

Причиною підвищеної уваги до таких підходів є не тільки потреба у активізації учбової діяльності учнів (студентів). Сьогодні наше суспільство зіштовхнулося з соціальними проблемами, які ще 20-30 років потому уявлялися реаліями іншого світу: дитячою бездоглядністю, відкритою агресією й деструктивними конфліктами, токсикоманією і алкоголізмом серед молоді. За останні 10-12 років поступово на рівні суспільної свідомості прийшло розуміння того, що школа не є суто джерелом знань, а являється, насамперед, одним з основних інститутів соціалізації дитини, яка росте в постійно мінливому світі. Застарілі підходи у навчанні, які передбачають лише трансляцію знань, вже не забезпечують допомогу школяреві у вирішенні складних завдань сьогодення.

Самі підлітки та юнаки указують, що в школі вони хотіли б, насамперед, одержувати соціальні навички спілкування, конструктивного розв'язання конфліктів, уміння регулювати свій емоційний стан, працювати в команді, а також вибудовувати рівноправні, відкриті відносини не тільки з однолітками, але й вчителями. Інтерактивні методи навчання саме на це й спрямовані.

Психологічною основою інтерактивних методів є декілька важливих закономірностей. Виявлено, що краще засвоєння людиною фактів, явищ, усвідомлення норм і

цінностей відбувається у процесі безпосередньої практичної діяльності, коли інформація подається у всіх можливих видах її представлення (вербальному, наочному, звуковому та ін.) та якщо у цій діяльності людина має змогу навчати інших, тобто у процесі взаємонавчання.

Отже, складовою частиною інтерактивних методів є імітаційно-ігрова діяльність при груповій формі роботи: учасники надають і приймають допомогу та підтримку, обмінюються інформацією й “матеріальними ресурсами”, навчають один одного вести дискусію та аргументувати. Разом з тим, зарубіжні дослідники Е. Форман, Д. Джонсон, Р. Джонсон, Е. Джонсон-Холубек схиляються до думки, що рушійною силою розвитку особистості при цьому є соціокогнітивний конфлікт між точками зору учасників групи, який сприяє розвиненню кмітливості, збуджує потребу оволодівати знаннями та їх переосмислювати.

Одними з причин когнітивних конфліктів можуть бути: протиріччя між моделями, що мають учасники, та фактами; протиріччя між сформованістю поняття та неможливістю його переносу у нові умови, між тим, що знає людина, і тим, що намагається знати, між власним ставленням до проблеми та реакцією на неї оточуючих.

Поєднання та стимулювання вищезначених психологічних механізмів й лягло в основу створення інтерактивних методів навчання.

Сьогодні існує два різних підходи до реалізації інтерактивного навчання. Перший, який набуває все більшої розповсюдженості, – спеціальний тренінговий курс, другий – введення елементів інтерактивних методик під час здійснення навчального процесу.

У педагогічній практиці сучасної школи активно впроваджуються нові тренінг-курси для підлітків з питань просвітницької роботи щодо здорового способу життя, доцільної поведінки, способів урегулювання конфліктів. Тренінг-курси розробляються й для студентів вищої школи. Зокрема, для формування комунікативних умінь та навичок майбутніх педагогів розроблені та впроваджені відповідні

програми І.Зязюном, Л.Кондрашовою, О.Семеновою, для підвищення культури майбутніх педагогів – В.Кудрявцевою та В.Уруським, для усвідомлення основ дидактичної взаємодії – О.Якубовською та І.Гапійчук.

Однак необхідність у дотриманні певних організаційно-педагогічних умов в організації тренінгових курсів затримує їх використання у широкій педагогічній практиці, а ось окремі форми та методи інтерактивного навчання, як акваріум, мікрофон, мозковий штурм, метод ПРЕС, дискусія, дебати, дерево рішень, криголам тощо, знайшли своє місце як окремі вправи задля підвищення ефекту виховного та дидактичного впливу. Вони дозволяють вирішити потреби студентів у розвитку емоційної культури, культури спілкування, національної свідомості, екологічної культури, оскільки ці вправи, методики спрямовані не лише на надання студентам знань щодо предмета вивчення та правильності дій в тих чи інших ситуаціях, а й на зміну поведінки молоді, формування моральних переконань, професійних умінь та навичок, підготовки їх до педагогічної взаємодії з учнями.

І.Зязюн, М.Тарасевич, В.Семиченко, В.Кан-Калик, Л.Кондрашова, М.Смульсон трактують діалог педагогічний як дію у педагогічному процесі, яка дає можливість кожному партнерові для самовираження у спілкуванні. Загальні умови діяльності педагога, які сприяють включенню учнів у діалог, крім загальнодидактичних принципів індивідуалізації, урахування вікових особливостей, особистісного підходу, повинні спиратися на використання спеціальних прийомів та методів. З іншого боку, засвоєння навичок діалогу ефективно відбувається в процесі формування свідомого орієнтування у структурі діалогу, засвоєння знань про фази діалогу, стратегії його ведення. Виробленню цих якостей сприяють дискусійні інтерактивні вправи.

Інтерактивна вправа “Дебати” вважається однією з найбільш складних способів обговорення дискусійних проблем, оскільки передбачає спеціальну технологію їх вирішення по заздалегідь засвоєній схемі. Дискусія при цьому виступає як психотехнічна процедура, оскільки спеціально орієнтована не

стільки на набуття знань, а скільки на загальний розвиток особистості студента. У ході інтерактивних дебатів надається можливість не тільки побачити проблему з різних боків, але й прийняти іншу точку зору, зробити аналіз і аргументацію, повернутися до власної збагаченої точки зору.

Дебати передбачають корпоративну форму вирішення проблеми, причому поділ на протилежні точки зору набуває найбільшої гостроти, оскільки учасникам необхідно готуватися й публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції. Учасників дебатів організатор розбиває на 3-4 групи тому, що наявність лише 2-х груп з полярними точками зору не дозволяє повністю реалізувати можливості цієї інтерактивної вправи.

Найбільш розповсюдженою є форма, яка передбачає ряд “позицій” – “тріаду ролей”. П.М.Гусак вирізняє такі наступні позиції: інтегратор, аналітик, системний аналітик, оптиміст, песиміст, реаліст, критик, захисник, суддя. Поряд з цими типовими позиціями зазвичай використовуються інші, такі, що більш повно відображають хід та проведення саме наукової дискусії: доповідач, опонент, рецензент, експерт, організатор тощо. Незалежно від вибору тієї чи іншої “тріади” позицій необхідним є усвідомлення кожною групою (чи учасником) своєї власної ролі, якої слід дотримуватися під час дебатів.

Розглянемо типовий хід проведення дебатів між трьома групами – Доповідач, Опонент, Рецензент.

1. Опонент надає завдання Доповідачеві (або завдання може бути спільним та подаватися організатором дебатів).
2. Доповідач вирішує її у певний термін та подає свій розв’язок.
3. Опонент задає питання уточнюючого змісту.
4. Доповідач, порадившись із групою 1 хвилину, відповідає на запитання.
5. Опонент критично оцінює розв’язок, але не подає свого варіанту.
6. Рецензент задає Доповідачеві питання уточнюючого змісту й отримує на них відповідь.
7. Рецензент задає Опонентові питання уточнюючого змісту й отримує на них відповідь.

8. Рецензент критично оцінює роботу Доповідача та Оponenta.
9. Доповідач, Оponent, Рецензент мають заключне слово, у якому вони підводять остаточний підсумок роботи.

Вправа “Дебати” передбачає почергову зміну ролей між групами, а вибір ролі у першому колі дебатів доцільно проводити не жеребкуванням, а розігруванням проблемного питання. Певні вимоги подаються й до ведучого, який, перш за все, повинен дотримуватися чіткого протоколу проведення дебатів й слідувати за тим, щоб групи не відволікалися від своїх ролей. Важливим є й остаточній підсумок вправи – заключне слово ведучого й оцінка діяльності груп, яка може перетворитися у міжгрупову дискусію, коли кожен учасник висловлює власну точку зору на розглядувану проблему.

Жорсткий характер проведення вправи забезпечує можливість розглянути запропоновану проблему з різних боків, що сприяє розвитку таких властивостей інтелекту учасників, як гнучкість, креативність, швидкість, критичність, водночас формуванню й вдосконаленню комунікативних умінь. Правила ведення дебатів передбачає поповнення мови учасників мовними конструктами типу “ваш підхід є в цілому правильним, але не всебічним, пристосованим лише до обмеженого класу явищ...”, “важливою є оцінка вирішення проблеми відповідно до загальних закономірностей...”, “розв’язок правильний, але не раціональний, економічно не вигідний...” тощо.

Описана технологія проведення вправи “Дебати” поряд з іншими інтерактивними вправами використовується в рамках спецкурсу “Основи педагогічної взаємодії”, розробленого проф. Л.Кондрашовою.

Однак до типового ходу проведення, стосовно студентів педагогічних спеціальностей, “Дебати” повинні доповнюватися деякими специфічними моментами. По-перше, це чітка постановка мети вправи, яка полягає у прийнятті необхідності власного розвитку та водночас в усвідомленні порядку та ходу проведення вправи. По-друге, відсутність будь-яких елементів змагання. По-третє, відображення в грі одночасно ігрової, навчальної і професійної діяльності, відсутність їх протиставлення. По-четверте, гнучка зміна ролей в процесі

ігрового розв'язування, яка надає студентам можливість засвоїти різні рефлексивні позиції, щоб у подальшому вміти керувати учнями у схожих ситуаціях.

Скажімо, розглядаючи тему “Педагогічні умови, які забезпечують творчу взаємодію вчителя та учнів у навчально-виховному процесі”, студентам можна запропонувати тематичну дискусію на тему “Мої пропозиції до удосконалення навчально-виховного процесу”. Досвід показує, що студенти 4-го курсу достатньо усвідомлюють проблеми та протиріччя сучасної школи, однак дещо ідеалізують їх, поки що не можуть виявити їх причину та знайти вихід.

Першою фазою вправи є “мозковий штурм” зі студентами, який має на меті згенерувати якнайбільше можливих пропозицій щодо вирішення питання. Другою фазою є пояснення умов проведення дебатів, представлення ролей, прав ведучого. Третьою – визначення ролей у першому колі. Четвертим етапом є робота в малих групах зі спільного вирішення поставленої проблеми. У подальшому хід дебатів відбувається за схемою, описаною вище.

Таким чином сюжет вправи пов'язаний з предметним матеріалом, конкретною педагогічною задачею або ситуацією, а зміст відображає реально діючі в ході дебатів інтелектуальні механізми, структуру педагогічного спілкування, а також ті якості майбутнього педагога, що тільки формуються, розвиваються.

Аналіз досвіду використання інтерактивних методів, вправ та прийомів задля навчання дозволяє припустити, що впровадження їх у практику роботи вчителів дозволить формувати потрібні знання, навички, уміння в учнів на найвищому рівні. Доцільними вони будуть й у підготовці майбутніх вчителів, адже разом із розвитком особистих рис студентів, одночасно будуть формуватися необхідні їм професійні якості.

Література

1. Гусак П.М. Підготовка учителя: технологічні аспекти. – Луцьк: Вежа, 1999. – 287 с.
2. Джонсон Д., Джонсон Р., Джонсон-Холубек Э. Методы

обучения. Обучение в сотрудничестве / Пер. с англ. З.С. Замчук. – Спб.: Экономическая школа, 2001. – 256 с.

3. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. – М.: Прометей, 1990 – 160 с.
4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. – К.: АСК, 2004. – 192 с.